

Tejn

3770 Allinge

Tlf.: 56 92 00 00

Fax: 56 92 58 16

E-mail:

TeknikogMiljoe@brk.dk

CVR: 26-69-63-48

www.brk.dk

Fredningsnævnet for Bornholm
v/Dommeren på Bornholm
Damgade 4 A
3700 Rønne

12. januar 2012

Indretning og anvendelse af Ringebakkebruddene ved Vang, omfattet af fredning af 24. juli 1997.

Bornholms Regionskommune har i efteråret 2011 erhvervet Ringebakkebruddene, bestående af ejendommene matr.nr. 103n og 103r Rutsker, Ringedalsvej 12, fra NCC Roads A/S. Overtagelsen er sket som led i gennemførelsen af projektet ”Nyt liv i Vang granitbrud” (bilag 1), som er ét ud af flere projekter der gennemføres på Bornholm under paraplyprojektet Mulighedernes Land – et samarbejdsprojekt mellem Realdania og Lolland Kommune, Thisted Kommune og Bornholms Regionskommune.

Formålet med gennemførelsen af projektet ”Nyt liv i Vang granitbrud” er tredelt:

1. For Bornholm som helhed - at styrke Bornholms image og position som et sted med store naturværdier, en særlig geologi og rige muligheder for natur og friluftsliv
2. For lokalområdet - at styrke Vang og omkringliggende områder som attraktive besøgssteder for såvel herboende som besøgende.
3. For Bornholms befolkning - at gøre et velkendt, men næppe ”selvkendt” område mere tilgængeligt, dvs. lettere at komme til at besøge; lettere at lære at kende; lettere at forstå historien bag og lettere at opleve for flere forskellige typer af naturbrugere.

De ligger i forlængelse af kommunalbestyrelsens overordnede formål for de rekreative områder og friluftliv beskrevet i kommuneplan 2009. Heri hedder det bl.a., at det er kommunalbestyrelsens mål, at natur- og kulturværdier i det åbne land danner ramme om friluftsliv og et bredt spekter af aktiviteter, der kan medvirke til trivsel, sundhed og livskvalitet. Det skal ske ved at fastholde og forbedre adgang til: natur- og kulturværdier; bynære rekreative områder;

friluftsliv, sportsaktiviteter og en sund livsstil; læring i det fri; ruter og faciliteter for flest muligt og information om natur og rekreative muligheder.

Med projektet er det samtidigt ønsket at bevare og forstærke de særegne landskabstræk og kvaliteter, både de naturskabte og de kulturskabte, der er i området. Da området har dybe rødder i både den bornholmske naturhistorie og kulturhistorie, og samtidigt er et område med en vis ”robusthed”, finder kommunen området særligt egnet at formidle til et bredere publikum.

Grundlaget for implementeringen af projektet er Naturklagenævnets fredningskendelse af 24. juli 1997 (sag nr. 97-111/400-0001) samt Fredningsnævnets afgørelse af 9. september 2004 om efterbehandlingen af Ringebakkebruddene udarbejdet efter endt brydning i området (bilag 9).

I den følgende tekst redegøres først kort for den inddragelse der har været gennemført siden 2009 som led i gennemførelsen af projektet Nyt liv i Vang granitbrud og de aktiviteter der siden har pågået. Derefter følger en gennemgang af de konkrete emner som fredningsnævnet anmodes om at tage stilling til relateret til følgende overskrifter:

1. Adgangs- og parkeringsforhold
2. Bebyggelse og anlæg
3. Stier og terrænbearbejdning
4. Kulturspor
5. Formidling

Og endelige redegøres afslutningsvis ganske kort for de forventede retningslinjer for pleje af området fremadrettet.

Bemærk at de emner som Fredningsnævnet anmodes om at tage stilling til er opstillet i punktform. Denne form er valgt for at nævnet, hvis et eller flere punkter giver anledning til en længere sagsbehandling, kan behandle hvert punkt for sig. Det er gjort ud fra et ønske om, at de punkter der ikke giver anledning til nærmere debat kan gennemføres i første halvdel af 2012, i det omfang det er muligt og der kan dispenseres til den ønskede anvendelse og indretning af området.

Bilag 8 viser forslag til anvendelse af området og er medsendt i en skala 1:4000, så områdefægrænsninger og lokaliseringer er visuelt sammenlignelige med fredningskendelsens bilag 1.

Den forudgående proces

Projektet ”Ned og op igen - omdannelse af granitbrud og omkringliggende naturområder til multifunktionelt uderum for natur og friluftsliv”, senere omdøbt til Nyt Liv i Vang granitbrud, bygger på et høringsforslag fra Friluftsrådets kreds på Bornholm sendt i forbindelse med den indledende offentlighedsperiode til kommuneplan 2009. Høringssvaret indeholder en vision for Bornholms friluftsliv, med ønske om realisering af tre konkrete forslag i samarbejde med Bornholms Regionskommune. Et af disse er: ”Vang granitbrud som øens friluftscener”.

Projektet Nyt liv i Vang Granitbrud er udviklet af Bornholms Regionskommune i samarbejde med repræsentanter for de lokale afdelinger af Friluftsrådet og Danmarks Naturfredningsforening samt NCC Roads A/S på Bornholm i perioden 2009-10. Som led i projektudviklingen blev udarbejdet en skitse til disponering og anvendelse af området (bilag 2).

Den endelige beslutning om at gennemføre projektet Nyt liv i Vang granitbrud i hhv. Realdania og i Bornholms Regionskommunes kommunalbestyrelse skete i april 2010. I januar 2011 blev anlægsbevillingen godkendt, og der blev nedsat og afholdt møde med følgegruppen til projektet, der har deltagelse af en bred interessentgruppe jf. projektbeskrivelsen. Samtidigt blev afholdt et velbesøgt informationsmøde for borgerne i Vang.

De indledende møder resulterede i en række ønsker og synliggjorde de forskellige brugergruppers interesser. Kort sammenfattet er der to forskellige grundsyn der skiller brugergrupperne. Det naturnære grundsyn, hvor færdsel i naturen sker på naturens præmisser og et mere brugsorienteret grundsyn hvor aktiv brug af naturen som uderum indgår. Projektet skal således balancere mellem beskyttelse og benyttelse. Fælles for alle interessenter var dog et ønske om at kunne benytte Ringebakkebruddene og de omkringliggende rekreative arealer, og dermed et godt grundlag for at skabe et bredt ejerskab til området.

I maj 2011 blev afholdt et planværksted med inddragelse af følgegruppen foruden andre medlemmer af deres lokale og nationale interesseorganisationer, naboer til bruddet og lokale ildsjæle der ønskede at bidrage med idéer. Planværkstedet var tilrettelagt med henblik på interesseudveksling, og sigtede mod at skabe forståelse parterne imellem for de forskellige synsvinkler og interesser der naturligt vil være til et område som Ringebakkerne. Ikke mindst med tanke på de forudgående drøftelser der har pågået over en læn-

gere årrække i forbindelse med brydning og fredninger om aktiviteter i området og områdets fremtidige anvendelse.

Arbejdet på planværkstedet pågik i blandede interessegrupper. Opgaven for deltagerne var at komme med forslag til den samlede plan indenfor en række udvalgte emner. Ikke overraskende viste dette sig vanskeligt. Dels sætter fredningskendelsen en række rammer, og dels var deltagerne overvejende inviteret via de respektive interessegrupper repræsenteret i følgegruppen, og havde som sådan et ønske om at synliggøre og fastholde egne interesser. Trods dette var det muligt at samle indholdet i skitseform, og skabe grundlag for en konstruktiv dialog og derved lægge op til et realistisk niveau for områdets indretning og anvendelse, herunder fredelig sameksistens. Opsummeringen af de ting der kunne skabes enighed om på planværkstedet blev sammenfattet i en powerpoint præsentation (bilag 5).

I løbet af sommeren og efteråret 2011 er siden afholdt en række uformelle møder med de respektive interessenter. Det har resulteret i en yderligere præcisering af, hvilke ønsker og behov de respektive interessegrupper har, og dermed detaljeret planen for et fælles kompromis. Da interessenternes holdninger er kendt, og ikke peger i samme retninger, har Bornholms Regionskommune valgt at udarbejde det vedlagte kompromis forslag (bilag 8) Forslaget har i skitseform været præsenteret for følgegruppen og borgerne i Vang ultimo 2011.

I sidste halvdel af 2011 har desuden været gennemført en række rundvisninger i området bl.a. i forbindelse med besøg på Bornholm. Interessen for området har her vist sig større end ventet. Både private og grupper fra virksomheder og organisationer, har ønsket at se området, allerede inden det er færdigt og derved tilkendegivet interesse i områdets udvikling.

Handicaprådet har i efteråret 2011 ønsket en orientering om området. Rådet har ikke som sådan behandlet sagen, men rådsmedlemmer har tilkendegivet ønske om at handicappedes adgang til området inddrages i overvejelserne om adgangen til området.

Det er kommunens ønske at skabe så optimale rammer som muligt for fremtidig anvendelse af området. Ikke kun for de der i dag benytter Bornholms naturområder, men for en bredere gruppe af den bornholmske befolkning; og gerne en tilsvarende bredde blandt de der gæster øen., da vi finder området egner sig til at formidle til et bredere publikum.

Når fredningsnævnets stillingtagen til forslaget er kendt inviteres til en afsluttende drøftelse i følgegruppen.

Status efterbehandlingsplan

I sensommeren 2011 skete overdragelsesforretningen mellem NCC Roads A/S og Bornholms Regionskommune, og efterbehandlingen af det nordlige brudområde blev påbegyndt i henhold til efterbehandlingsplanens principper.

Forinden havde NCC fjernet buehaller, fundamenter, maskiner og synligt fyldmateriale i forbindelse med veje, der ikke naturligt hørte til i bruddet. Der er foretaget miljøoprensning af spildolie mm i de relevante dele af området, hvor buehallerne tidligere lå, og kontorbygning/vejebod med adressen Ringedalsvej 12 og det tilhørende betonfundament er fjernet. Desuden er i samarbejde med NCC Roads A/S repræsentanter foretaget en generel oprydning af områdets skrænter bl.a. omkring vejopbygningerne så disse fremtræder, så naturligt som muligt.

I den sidste salgsperiode skete en væsentlig reduktion af de forskellige sten og grus fraktioner i Vangbruddet. I den forbindelse blev frilagt et langstrakt klippeparti der rejser sig fra grundfjeldet i den sydvestlige del af Vangbruddet. Sammenhold med den naturlige afvanding af området gennem den 3 del af bruddet fik det indflydelse på udformningen et mere permanent vådområde her, iht. efterbehandlingsplanen.

Klippevægge er generelt rensed så overgangen til de vandrette plateauer står så skarpe som muligt, og der er foretaget en delvis terrænmodellering af de bunker der ikke er fjernet.

Nevada klippen er frilagt og området nedenfor rensed for løst stenmateriale. I den forbindelse er en af de opbyggede nedkørselsveje gennem bruddet fjernet så Nevadaklippen fremtræder mere markant.

Den overvejende del af efterbehandlingen er således gennemført i efteråret 2011 med sigte på at naturens kræfter i løbet af vinteren vil bearbejde fladerne, og området kan fremtræde mindre nyanlagt, når det åbnes for offentligheden ved sæsonstart i forsommeren 2012.

Som led i gennemførelsen af projektet er desuden foretaget en efterbehandling af Vang Pier, så den fremover kan anvendes til flere rekreative formål

Fredningsnævnet og fredningskendelsen

Med denne henvendelse ønskes Fredningsnævnets stillingtagen til om det medsendte forslags delelementer ligger indenfor rammerne af fredningskendelsen; om de kræver dispensation, evt. på vilkår, eller om de anses at stride mod fredningen.

Fredningens overordnede formål er, at sikre, at området efter endt indvinding fremstår som et samlet naturområde og at regulere offentlighedens adgang til området, herunder at sikre en omlægning af den regionale cykelsti gennem terrænet.

Fredningens intention og formål har gennem hele processen ligget til grund for projektudviklingen, og det er kommunens ønske og intention at skabe et så helstøbt og sammenhængende område som muligt i forbindelse med efterbehandlingen. Herunder sammenhæng med de omkringliggende rekreative arealer og bymiljøet i Vang. Ønsket er, at det kan ske på en måde der tilgodeser områdets særegne kvaliteter som naturområde samtidigt med at de kulturhistoriske kvaliteter knyttet til øens råstofindustrihistorie, som Ringebakkebruddene er en vigtig del af, kan formidles.

I dag er langt større fokus, end da fredningskendelsen blev udarbejdet, på hvordan almenhedens adgang til at benytte de naturområder og rekreative tilbud som stat og kommuner stiller til rådighed kan styrkes. Ønsket er at skabe et bredere ejerskab, så flere kan være med til at værne om disse værdier fremover, men også på sigt at højne befolkningens sundhed og trivsel generelt.

Efter denne indledning følger herunder de konkrete emner hvor nævnets stillingtagen er påkrævet. Hvert emne indledes med et tekstafsnit der redegør for de overvejelser der ligger til grund for de respektive anmodninger.

1. Adgangs- og parkeringsforhold

Vang Pier og privat fællesvej

Fredningen omtaler ikke Vang Pier, der på det tidspunkt hvor fredningen blev udarbejdet, var forudsat fjernet. På baggrund af omfattende tilstandsundersøgelser og tilladelse af 1. december 2010 fra Kystdirektoratet (bilag 3) til bibeholdelse af Vang Pier, besluttede et politisk flertal at bevare Vang Pier og indrette den til rekreation og friluftsliv, som led i gennemførelsen af projektet

Nyt liv i Vang Granitbrud. Vang Pier har fortsat status som havn og er sommeren 2011 efterbehandlet i henhold til visualiseringen vist på bilag 4.

I relation til fredningskendelsen giver det anledning til at bemærke, at den ikke omtaler den private fællesvej, Vang Havn, der strækker sig fra havnen i Vang til Vang Pier. Kommunen har efter vedtagelsen om at bevare Vang Pier en interesse i at opretholde en vejadgang fra Vang til pieren, da det er en forudsætning for den fremtidige driftsøkonomi, at pieren kan vedligeholdes fra land. Dertil kommer, at kommunen finder der foreligger en almindelig vejret, grundet vejens tilstedeværelse gennem en længere årrække. Det er kommunens vurdering, at den private fællesvej Vang Havn er forudsat opretholdt i og med, at der ikke er taget stilling til den i fredningskendelsen.

I arbejdet med projektfrembringelsen og den efterfølgende dialog med borgere og interessenter om udviklingen af området har spørgsmålet om adgang til området haft stor bevågenhed. Der har fra flere sider været et ønske om at begrænse motoriseret trafik i området. Dette skal sammenholdes med den nævnte interesse fra kommunens side, i at tilgængeliggøre Vangbruddet, da det er her det mest særegne brydningslandskab kan opleves af mange.

Beboerne i Vang har naturligt været særlige opmærksomme på problemstillingen omkring adgang til området. De har påpeget, at adgangsvejen ned gennem Vang by ikke er egnet for busstrafik, og at parkeringspladskapaciteten på Vang Havn ikke tillader væsentlig større publikumsbesøg end der allerede er i dag. Med omdannelsen af Vang Pier er konstateret, at der må forventes en øget trafik i området. Der har derfor været udtrykt bekymring i forhold til håndtering af turistbusser i Vang. Vendepladsen på havnen er tiltænkt den offentlige busbetjening, og det frygtes, at der opstår problemer som kan medføre at fremkommelighed for rutetrafikken på havnen forringes. Det kan i værste fald betyde at holdepladsen må forlægges til parkeringslommen ovenfor byen. De har derfor ønsket at der findes en permanent løsning andet steds for bl.a. turistbusser.

Evt. placering af parkeringsarealer jf. fredningskendelsen

På kortbilag 1 til fredningen af Ringebakkerne er markeret to områder til eventuel placering af parkeringsplads. Dels i tilknytning til Klondyke og dels vest for brydningsgrænsen i Vangbruddet. Begge med tilkørsel via dele af Ringedalsvej, der i dag indgår som en del af det regionale cykelstinet og som også benyttes som rekreativ sti og adgangsvej for de ejendomme der ligger langs denne.

Eksisterede parkeringsareal syd for Almeløkkebruddet

Ved indkørslen til Almeløkkebruddet sydfra har over en længere årrække været et mindre areal der har været anvendt til oplag og parkering. Arealet er afgrænset af et læhegn mod det åbne land, og vil uden yderligere bearbejdning fortsat kunne benyttes som parkeringsareal, for de brugere og besøgende der ønsker at stille bilen her og starte deres besøg i det sydlige brud. Parkeringsarealet vil kunne anvendes af busser i det omfang pladsen ikke er optaget af personbiler. Området er i fredningskendelsen udlagt til brydningsområde. Vi mener, at dette areal med fordel erstatter det parkeringsareal der peges på i fredningskendelsen placeret ved jorddepot A/Klondyke. Derved undgås unødigt sammenfald med den regionale cykelvej for trafik kommende sydfra.

Den nuværende udstrækning af parkeringsområdet er dog ikke tilstrækkeligt til håndtering af større besøgstal. I forbindelse med udarbejdelsen af bruttolisten var dette område forudsat udvidet, så det kunne håndtere et større besøgstal. Det vil i givet fald kræve ekspropriation eller bytte af jord, samt en landskabsbearbejdning, formegentlig med nyt læhegn som overgang til de dyrkede arealer, bl.a. af hensyn til udsigten fra den regionale cykelvej ad Ringedalsvej og oplevelsen af at komme til området.

Adgangs- og parkeringsforhold til Ringebakkebruddene

For den del af Ringedalsvej der er nærmest Vang gælder, at den kun har en ringe frihøjde under trækrønerne, og at der er begrænsede muligheder for at indpasse vigespor som supplement til det ene spor der i dag. Vejen er forholdsvis smal, asfalteret på den del, og stiger væsentlig i sydgående retning. Kommende fra nord skråner terrænet mod Ringedalen umiddelbart til venstre for vejkannten. Det skønnes at være et større indgreb at indpasse et parkeringsareal her.

Med udgangspunkt i de eksisterende forhold er den mest oplagte løsning til afvikling af besøg til Vangbruddet at pege på plateauet i den nordøstlige del af bruddet, hvor de tidligere maskinhaller med værksted lå. Arealet ligger højere end den regionale cykelvej, og ses ikke som sådan fra det omkringliggende vej- og stinet.

Adgangen til dette område kommende fra Ringedalsvej fra nord er sket gennem en tidligere tilkørselsvej til brydningsområdet (bilag 7, foto 16). Vejen vurderes fortsat at kunne anvendes af privatbiler kommende fra Vang.

Ud fra tilkendegivelser fra bl.a. øens turistaktører er det vurderet, at der kan blive tale om perioder i højsæsonen med forholdsvis mange besøgende. I forbindelse med brydningen er etableret en vejadgang fra landevejen, Bor-

relyngsvej, op gennem Almeløkkebruddet til Vangbruddet. Vejen er anlagt indenfor den zone der jf. fredningskendelsens bilag 1 kunne have været udnyttet. Vejens karakter og beskaffenhed gør den velegnet til håndtering af både privatbiler og busser. Vejen deler sig ned mod Vang-bruddet med to sidegrene der leder til området hvor maskinhallerne med værksted tidligere lå og fortsætter ned gennem bruddet til Vang Pier. Vejen er en del af Ringedalsvej. Der er i forbindelse med efterbehandling af den nedre del af Vangbruddet fjernet en sidegren/arbejdsvej for at skabe mere luft omkring Nevada klippen, men der er ingen planer om at fjerne den resterende strækning af Ringedalsvej gennem bruddet til Vang Pier.

Plateauets østligste del vil være særligt egnet idet køretøjer parkeret her vil være visuelt skjult fra store dele af bruddet. Eventuelt kan skiltes i denne zone for at friholde parkering på den øvrige del af plateauet, når det ikke er påkrævet. Det skal i givet fald nærmere detailbearbejdes i relation til oplevelsen af at komme til området, over højderyggen umiddelbart inden nedkørslen i det nordlige brud, hvor et flot syn til klippekysten, havet og Hammershus åbner sig.

For at undgå unødigt trafik ned gennem bruddet, vil blive etableret en bom eller lignende der sikrer, at den kørende trafik stopper ved dette parkeringsareal i det nordlige brud, og i forbindelse med arrangementer og lignende kan det blive aktuelt at kunne køre gennem bruddet. Der vil dog være behov for bl.a. arbejdsrelateret kørsel i området, og det vil derfor kræve en løsning der også kan tilgodese sådanne behov.

De to nævnte parkeringsarealer vil være suppleret af parkeringsmuligheden på Vang Havn, der med disse foreslåede tiltag vurderes at være aflastet i tilstrækkelig grad til, at trafikproblemer ikke opstår her.

Den ovenfor skitserede løsning er samlet set vurderet at være den mest skånsomme i forhold til at bibeholde områdets særegne naturkvaliteter, da det forventes at trafikafviklingen gennem Almeløkkebruddet kan foregå forholdsvis smidigt og i store dele af året vil være begrænset i omfang.

På den baggrund anmodes Fredningsnævnet om at tage stilling til følgende vedrørende adgang og parkering:

- 1.1 Den i fredningskendelsen foreslåede placering af en P-plads ved Klondyke ønskes erstattet af den eksisterende mindre P-plads syd for Almeløkkebruddet.

- 1.2 Den i fredningskendelsen foreslåede P-plads på den stejle del af Ringedalsvej ønskes erstattet af det eksisterende plateau, hvor de tidligere buehaller lå i den nordøstlige del af Vangbruddet, som muliggør afvikling af parkeringsbehovet for busser og personbiler med adgang fra Borrelyngvej via Ringedalsvej gennem Almeløkkebruddet
- 1.3 At personbiler også kan komme til ovennævnte parkeringsareal fra Vang ad Ringedalsvej.

2. Bebyggelse og anlæg

Boltning af klatreruter

Bornholm er det eneste sted i Danmark med klippepartier med klatrepotentialer. Naturkvaliteterne og variationen i det bornholmske klippelandskab gør det attraktivt for besøgende.

Langs kysten er potentialer for de klatrere der ønsker at klatre i uspoleret natur, mens Nevada klippen i Vang-bruddet af repræsentanter for Bornholms Klatreklub og Dansk Klatreforbund er vurderet velegnet for begyndere og let øvede, hvis ruter boltes på klippevæggene. Klippen rejser sig markant i det nordvestlige hjørne af Vang-bruddet, og klippepartiet mod vest står i dag yderligere markant ved at der er fjernet en vejopbygning der tidligere gik foran klippen i den nedre del af bruddet. Det er skønnet muligt at der kan boltes et sted mellem 10 og 20 ruter med forskellig sværhedsgrad på Nevadaklippen og de tilstødende klippepartier.

Boltningen vil i givet fald blive udført af Dansk Klatreforbund der vil rense de klippeflader der skal klatres på for løst materiale og benytte bolte der i farve og udformning syner mindst muligt. Bornholms Klatreklub har fremsendt forslag til aftale vedrørende anvendelse, ansvar for sikkerhed organisation mm. Erfaringerne fra organisering af klatring andre steder på øen vil ligeledes indgå i de aftaler der i givet fald indgås. Der har over flere år være boltet et antal ruter i Nevadaklippen.

Toiletfacilitet

Ønsket om etablering af en toiletfacilitet i området har været stort fra både lokale borgere og interessenter. Erfaringsmæssigt er det basale faciliteter som netop toiletfaciliteter der kan være afgørende for, om et område kan gøres attraktivt for målgrupper der kun i mindre eller ringe grad færdes i naturen. Hvis området bliver den attraktion som projektbeskrivelsen lægger op til, vurderes det at være nødvendigt at kunne tilbyde en toiletfacilitet. Også for at området fremtræder attraktivt i perioder med mange besøgende.

Et handicaptilpasset multitoilet eller anden primitiv toiletbygning har været drøftet, og det vil være naturligt at placere bygningen ved det centrale parkeringsareal i Vangbruddet, hvor det primære parkeringsareal for personbiler og busser til området foreslås etableret. Konkret vil en placering lidt nede ad vejen der leder til den regionale cykelvej kunne gøre at bygningen ikke syner unødigt i området. Bygningen ventes udført i træ med papbeklædt tag. Størrelsesmæssigt forventet 1-3 m² afhængig af brugergruppen.

Da der i denne del af området er adgang til vand vil ønsket om en vandpost i området her kunne tjene flere formål.

Shelter- og bålplads

Flere brugergrupper har udtryk ønske om, at der i området etableres en lejrplads med tilhørende bålplads. Bl.a. fra spejdermiljøet, fra klatremiljøet og fra lokale borgere og andre organisationer med interesse i friluftsliv.

I forbindelse med oprydningen i området og fjernelse af fundamentet til kontorbygning/vejebod, Ringedalsvej 12, er denne lokalitet fundet egnet som lokalitet for en primitiv lejrplads. Der er her sprængt en mindre ”lomme” i klippepartiet til indpasning af den tidligere bygning og vejebod. Placeringen ud til Ringedalsvej og delvist i læ af Nevadaklippen vurderes at kunne gøre benyttelse attraktivt også i skuldærsæsonen, hvor vind og vejr er mere ustadigt. Afstanden til den foreslåede vandpost og toiletfacilitet i tilknytning til et parkeringsareal i den nordøstlige del af Vang-bruddet er ligeledes vurderet hensigtsmæssig.

Området vurderes at kunne rumme shelter/overdækninger til ca. 20 personer, opført i træ og i øvrigt tilpasset den konkrete lokalitet.

På den baggrund anmodes Fredningsnævnet om at tage stilling til følgende vedrørende bebyggelse og anlæg lokaliseret jf. bilag 8:

- 2.1 Boltning af 10-20 klatreruter på Nevadaklippen og tilstødende klippevægge i det nedre brud. (jf. bilag 7 foto 23 og 24 og bilag 8)
- 2.2 Etablering af en primitiv toiletbygning i forbindelse med den foreslåede parkeringsplads nordøst for Vangbruddet.
- 2.3 Etablering af vandpost lokaliseret i forbindelse med ovennævnte toiletbygning.

- 2.4 Etablering af en primitiv lejrplads svarende til en til tre standard shelters med tilhørende bålplads, plads til en mindre skoleklasse. Alternativt etablering af en teltplads med tilhørende bålplads. (bilag 7 foto 28)

3. Stier og terrænbearbejdning

En række eksisterende stier og veje der også anvendes af bl.a. gående og cyklende går gennem området. Den regionale cykelsti er ikke lokaliseret som angivet i fredningskendelsen men valgt ledt ad Ringedalsvej gennem og på tværs af det tidligere brydningsområde. Vandmøllevej leder til området fra Vang Havn, Kyststien forbinder området med de nord og sydliggende rekreative områder og stiforbindelser i Ringedalen, og gennem Klondyke, det tidlige brudområde, giver yderligere muligheder for variation i oplevelser, foruden muligheder for at lave kortere eller længere rundture. Det er i høj grad disse stier som dette forslag bygger på og søger yderligere at optimere.

Ønsket er med få tilførte stiforløb, at give flere variationsmuligheder i forhold til længde og sværhedsgrad. De nye stier tænkes etableret som ”trampetier”.

Konkret drejer det sig om:

- a) lidt bedre fremkommelighed ad den eksisterende sti der går ovenfor den sydlige kant af Almeløkkebruddet fra bunden af bruddet til Klondyke og den regionale cykelvej. Den øvre del ligger i markskel, delvist på privat jord.
- b) en stiforbindelse fra den østlige del af Almeløkkebruddet til det eksisterende stinet i Ringedalen.
- c) en stiforbindelse fra Kyststien umiddelbart syd for DGI broen til betonhulerne i klippesiden og videre op til den øvre kant af Vangbruddet og langs den sydvestlige brudkant til Ringedalsvej ca. midt i bruddet.

Foruden de nævnte stiforbedringer ønskes mærket et mountainbike spor (MTB-spor) i området, der har været anvendt gennem flere år. Siden 2004 har det årligt været anvendt i forbindelse med afholdelse af mountainbikeløb i Ringebakkebruddene en weekend årligt. Sporet har været mærket intermisk med træstolper af den lokale mountainbikeklub der også står for afviklingen af det nævnte løb. Der er tale om en rute som er populær også til dag-

lige træning, da området byder på variation i sværhedsgrader, der ikke ses så mange andre steder, bl.a. større stigninger. Der har været et ønske fra den del af cykelmiljøet på øen at sporet kunne få en mere varig karakter, som kunne profileres mere aktivt.

Anmodningen om etablering af et mountainbikespor i Ringebakkebruddene skal ses i relation til den regionale satsning der pågår i disse år, med at styrke Bornholms position som en førende cykeldestination i Europa.

Det er ikke ukendt at mountainbikekørsel kan give anledning til splid mellem brugergrupper, og af et notat fra Naturstyrelsen fremgår, at et mærket mountainbikespor erfaringsmæssigt kan bidrage til at reducere konflikterne. Det kan samtidigt medvirke til at skåne mere sårbare dele af stisystemet, hvis sporet gøres så attraktivt at det er dette der foretrækkes.

Jorddepotet midt i området er godkendt af fredningsnævnet og som sådan færdigbehandlet år tilbage. Der har imidlertid været fremført ønske om at skubbe dele af overjorden og lave en mindre terrænbearbejdning af området og åbne op for udsynet til Hammershus nordover for cyklende og gående, der hvor den regionale cykelvej slår et 90 grader sving midt i området. Materialet tænkes anvendt til en mindre bakke umiddelbart nord for det foreslåede mountainbikespor der løber lidt øst for. Der er tale om en mindre terrænbearbejdning, der samtidigt vil kunne benyttes til en afstikker fra cykelsporet. Cykelsporet hen over Himalaya er vurderet til at kunne gøres attraktivt ved få installationer/træ og sten (lokale naturmaterialer) i terræn.

På den baggrund anmodes Fredningsnævnet om at tage stilling til følgende vedrørende stier og terrænbearbejdning:

- 3.1 forbedring af den eksisterende sti i den sydlige kant af Almeløkkebruddet fra bunden af bruddet til Klondyke,
- 3.2 en stiforbindelse fra den østlige del af Almeløkkebruddet med forbindelse til det eksisterende stinet i Ringedalen,
- 3.3 en stiforbindelse fra Kyststien umiddelbart syd for DGI broen forbi sorteringsanlægget indbygget i slugten og videre op langs den sydvestlige del af Vangbruddet til den regionale cykelvej midt i bruddet,
- 3.4 etablering af det MTB-spor, vist på bilag 8, der i dag er intermisk markeret,

- 3.5 at der kan ske en mindre terrænbearbejdning af, jorddepot B med henblik på at forbedre udsigtsforhold og etablere få cykeludfordringer på en del af Himalaya der ligger længst mod vejen mellem de to brud.

4. Kulturspor

I forbindelse med overtagelsen af området fra NCC Roads A/S er graden af oprydning i området revurderet, og vægten (bilag 7, foto 32) samt en række mindre levn fra industriaktiviteterne er foreløbig valgt bibeholdt i området.

Ifølge planen for efterbehandling af Ringebakkebruddene af 21. juni.2004, skal området ryddes for kulturspor bortset fra stålvæggen som står som et levn efter det tidligere knuseværk i Almeløkkebruddet og sorteringsanlægget indbygget i terræn i slugten ned mod Vang Pier, med rester efter transportbånd i et tunnelsystem. (bilag 7 foto 29 og 30)

Genovervejelsen af hvilke kulturspor der med fordel bibeholdes i området skal ses i lyset af at der i december 2011 lægges sidste hånd på en rapport der afdækker de dele af den bornholmske råstofindustri der er af national interesse. Baggrunden for registreringen af disse områder, bebyggelser og spor/levn er at Kulturarvsstyrelsen i 2004 udpegede den bornholmske råstofindustri som en ud af 25 industriminder af national interesse. Ringebakkebruddene er et af de større områder knyttet til stenbrydningshistorien på Bornholm som er indeholdt i rapporten.

I forbindelse med registreringen af områderne er generelt konstateret, at oprydningen efter de tidligere råstofindustrier har været så grundig at afgørende kulturspor er fjernet og der flere steder kun i mindre grad er efterladt spor der kan være med til at levnedegøre fortællingerne om, hvad der har pågået i de pågældende områder. Det skyldes bl.a. også at vort syn på, hvad der kan være af kulturhistorisk interesse og dermed værd at bevare er forrykket, herunder betydningen af industrikulturen som en afgørende brik i historien om udviklingen af bl.a. det bornholmske samfund. I gennemgangen af områderne blev det klart at de steder, hvor selv mindre levn som tipvognsskinner og lignende, fortsat forefindes, højnes forståelsen væsentligt for beskueren, det bidrager til nye sanseindtryk og hjælper til med at skelne mellem om det er et natur- eller et kulturskabt landskab.

I forbindelse med overtagelsen af Vang-bruddet fra NCC Roads A/S er aftalt overtagelse af en række faste og løse genstande hvis placering vil blive revurderet, og en lokalisering fastlagt ud fra et ønske om at opnå størst mulig

overensstemmelse med den oprindelige brug og den større fortælling som de mindre genstande kan indgå som brikker i.

På den baggrund anmodes Fredningsnævnet om at tage stilling til følgende vedrørende de fremtidige kulturspor:

- 4.1 Bevaring af vægten placeret på vej ned gennem slugten til Vang Pier, som kulturminde, idet der derved opnås et samspil mellem vægt transportvej og betonhulerne/udskibningsstedet i skrænten overfor.
- 4.2 Bevaring af resterne af krudthuset lokaliseret ud til vejen Vang Havn lidt nord for slugtens op gennem Vang-bruddet. (En lav bygning knap. 2 x 2 meter i beton med sadetag i krattet umiddelbart th. for vejen på foto 33)
- 4.3 Bevaring af en række levn fra stenindustrien (nævnets tilkendegivelse af at de er at betragte som sådan) som ønskes placeret hvor de historisk og landskabeligt anses for relevante. (bilag 7 foto 19, 20,21 og 22)

Foruden disse genstande vil de resterende mindre mængder af forskellige fraktioner af granit i Vang-bruddet forblive i området, som bidrag til formidlingen af kulturhistorien og som biotoper for dyre- og planteliv i bruddet fremadrettet.

5. Formidling

Der er endnu ikke taget endelig stilling til form, indhold og lokalisering af formidlingen af områdets natur- og kulturværdier. Formentlig bliver tale om en kombination af digital formidling i form af en eller flere applikationer suppleret med skriftlig information på kortborde placeret i tilknytning til parkerings/ankomstarealer og eventuelt i begrænset omfang på udvalgte lokaliteter i området, i det omfang det nu eller fremadrettet vurderes relevant.

Der er ikke endeligt taget endeligt stilling til om et naturum, et læringsrum med natur- og kulturinformationer, på sigt opføres. Men det er vurderet, at der i relation til implementeringen af det forestående projekt prioriteres digital formidling i kombination med en mere diskret skiltning efter samme kon-

cept som kommunens øvrige formidling af natur- og kulturværdier på det øvrige Bornholm.

På den baggrund anmodes Fredningsnævnet om at tage stilling til følgende vedrørende formidling i området:

- 5.1 ønsket om at kunne etablere kortborde med relevante informationer, og eventuelt en oversigtstavle i forbindelse med den mest benyttede adgangsvej.
- 5.2 ønsket om at kunne etablere mærkede ruter til orientering rundt i området for cykler og gående.

Principper for fremtidig naturpleje

I løbet af de kommende 10 år må det forventes at området begynder at gro til med overvejende forskellige græsarter samt birk, pil og eg, som, med passende pleje de følgende 20 – 30 år vil kunne udvikle sig til en egentlig lys birkeskov med græs i bunden. Det vil være økonomisk uoverskueligt og vel heller ikke ønskeligt, at fjerne opvæksten i hele området efterhånden som tilgroningen sker.

Det er altså i det landskab man skal forestille sig, at de forskellige aktiviteter kan foregå. Dvs. at de forskellige installationer som shelter, MTB-spor, informationstavler, toiletbygning og P-plads, vil blive mindre synlige. Fremover vil naturplejen i området komme til at bestå af almindelig vedligeholdelse af stier, publikumsfaciliteter og information. Opvæksten vil nogle steder skulle holdes helt nede, f.eks. ved markante klippesider eller tæt på søerne. I den øvrige del af området skal opvæksten udtyndes gennem de kommende mange år for at opnå en lys og gennemsigtelig skov.

Kun hvis der er ønske fra politisk hold om en anden og mere omfattende pleje, der fastholder et mere åbent landskab vil dette kunne opretholdes.

Hvis der er behov for yderligere uddybende materiale fremsendes gerne supplerende oplysninger, ligesom forslaget kan fremlægges mundtligt med mulighed for besvarelse af spørgsmål, såfremt nævnet måtte ønske det.

Bemærk at dette brev og de medsendte bilag vil være tilgængelige på kommunens hjemmeside på www.brk.dk/mulighedernesland under delprojektet Nyt liv i Vang granitbrud.

Med venlig hilsen

Vivi Granby

Dir. tlf.: 5692 2160

E-mail: Vivi.Granby@brk.dk

Følgende bilag er vedlagt og kan downloades fra kommunens hjemmeside www.brk.dk/mulighedernesland; "Nyt liv i Vang Granitbrud":

1. Projektplan for delprojektet: Ned og op igen – omdannelse af granitbrud og omkringliggende naturområder til multifunktionelt uderum for natur og friluftsliv (senere omdøbt til: Nyt liv i Vang Granitbrud)
2. Ringebakkerne - Kortbilag Forslag til benyttelse og beskyttelse, Luftfoto 2008
3. Kystdirektoratets tilladelse af 1. december 2010
4. Visualiseringer af Vang Pier, som realiseret sommeren 2011
5. Opsummering af planværksted – Ringebakkerne samt deltagerliste
6. Udkast til rapporten "Bornholms råstofindustri". Den endelige rapport med kortbilag ventes at foreligge december 2011
7. Bilag foto og oversigt visende kulturspor der ønskes bibeholdt i området
8. Forslag til disponering af Ringebakkerne jf. anmodningerne i denne skrivelse
9. Bilag 9 Efterbehandlingsplan for Ringebakkerne af 21. juni 2004

c.c.

- Følgegruppen til projektet
- Øvrige medvirkende deltager i planværkstedet, naboer m.fl.
- Handicaprådet